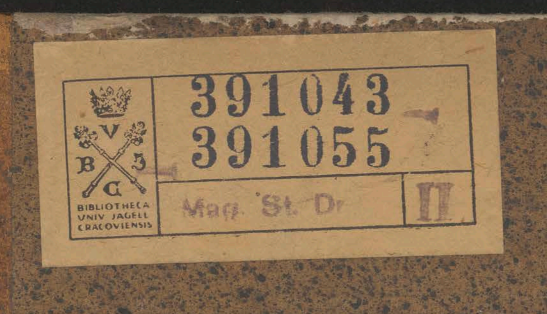

BIBLIOTHECA
UNIV. JAGELL.
CRACOVIENSIS
391043
391055
Mag. St. Dr
II

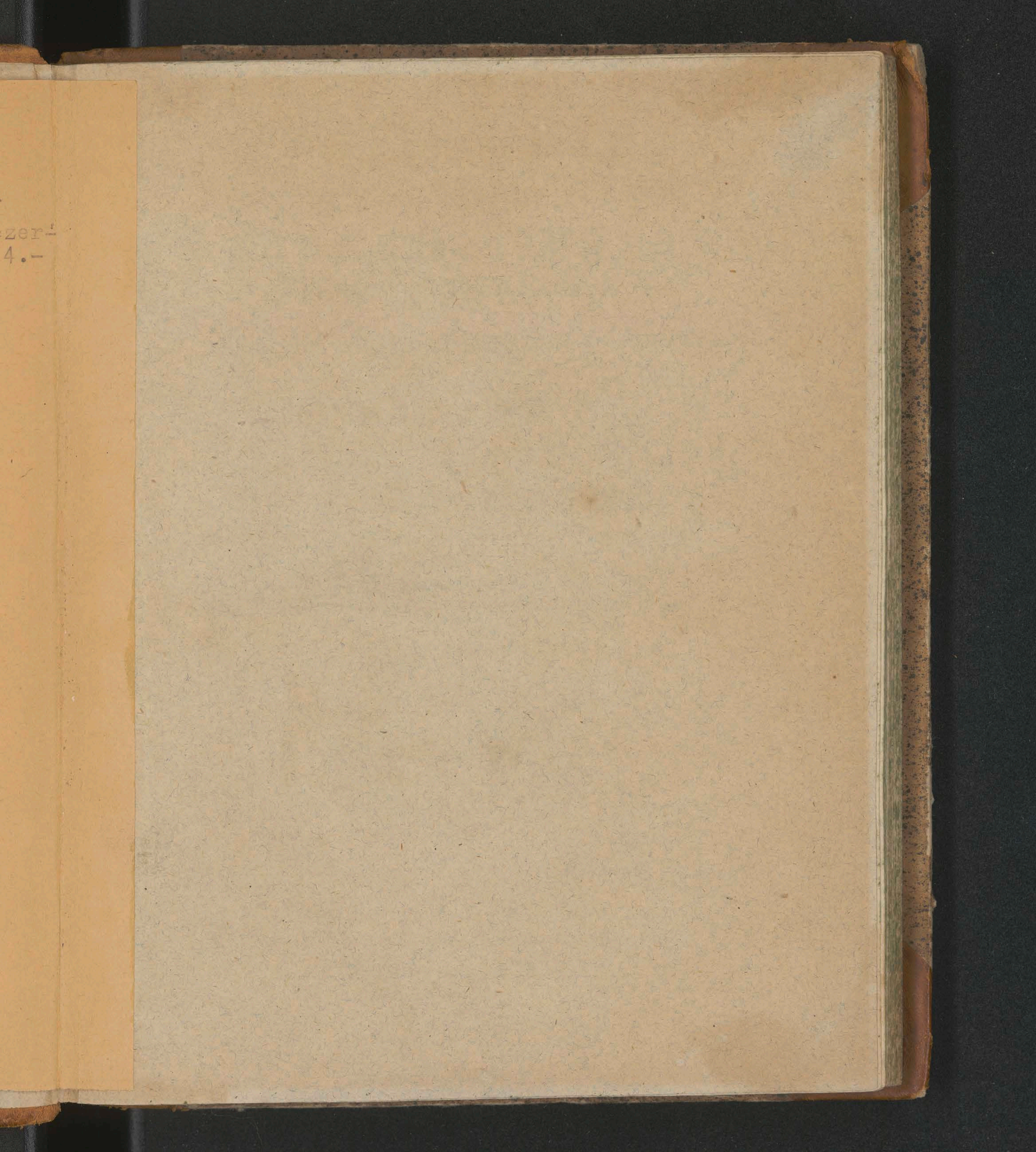

V
B
J
C
391043
391055
II Mag. St. Dr.
Ex-Libris
PODHORCE

MISCELLANEA.

1. Pamiętnik stosuiący się do ninieyszych interessow Polski. Mémoire sur les affaires actuelles de la Pologne. Warszawa 1791, w druk. Michała Grölla-Str.23.-E_{XXIV} Str.40.-
2. Roztrząśnienie pisma p.t. Pamiętnik ściągaiący się do interesow ninieyszych Polski 1791.-Warszawa, w druk. Michała Grölla.-Str.24.-
3. Odpowiedź na rozbiór pisma p.t. Myśli stosuiące się do teraźnieyszych okoliczności handlowych i politycżnych Polski.-Warszawa 1791.-K nlb.20.-E_{XXIII} Str.258.-
4. Sur la diète actuelle de la Courlande./B.m.dr.i r./-Str.21+ nlb.2.-
5. Józefowicz Hlebicki Wincenty, Mowa na sessyi seymowey dnia 4.maia 1790 r./B.m.dr./-K nlb.6.-E_{XVIII} Str.645.-
6. Proskura Kajetan Suszczański, Głos in turno na sessyi seymowey dnia 14.czerwca 1790r.-/B.m.dr./-Str.4.-
7. Mostowski Tadeusz, Głos na sessyi seymowey dnia 6.czerwca 1791r./B.m.dr./-Str.7.-E_{XXII} Str.594.-
8. Kublicki Stanisław, Głos dnia 10.maia 1791r.na sessyi seymowey.-/B.m.dr./-K nlb.4.-Nieznane E_{XX} Str.351.-
9. Strasz Michał Odrowąż, Głos na sessyi seymowey dnia 27.maia 1790r.-/B.m.dr./-K nlb.4.-
10. Cieciszowski Kasper Kazimierz X., Przymówienie się na sessyi seymowey dnia 23.maia 1790r.-/B.m.dr./-K nlb.2.-E_{XIV} Str.277.-
11. Suchodolski Wojciech, Mowa dnia 27.maia 1790r.miana./B.m.dr./-K nlb.4.-
12. Czacki Michał, Mowa na sessyi seymowey dnia 8.czerwca 1790 r./B.m.dr./-K nlb.2.-E_{XIV} Str.507.-

13. Hulewicz Benedykt, Mowa na sessyi seymowey dnia 8. czerwca r.1790./B.m.dr./-K nlb.4.-E_{XVIII} Str.311.-

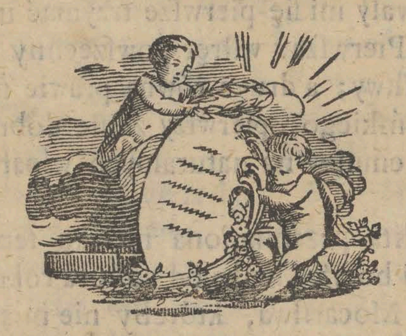
14. Kołłątaj Hugo X., Głos na śessyi seymowey dnia 3.czerwca 1791 r. Warszawa 1791, w druk. M.Grölla.-K nlb.4.-E_{XIX} Str.425.-

zer-
4.-

PAMIĘTNIK
STOSUIĄCY SIĘ DO NINIEYSZYCH
INTERESSOW POLSKI
Tłómaczony z Francuzkiego.

MÉMOIRE
SUR LES AFFAIRES ACTUELLES
DE LA POLOGNE.

Strenua nos exercet inertia. — — —
— — — — *Quod petis hìc est.* — HOR.

W WARSZAWIE 1791.
w Drukarni Uprzywileiowaney MICHAŁA GRÖLLA,
Księgarza Nadwornego J. K. Mci.

PAMIĘTNIK.

KOMUKOLWIEK to Pismo w ręce wpadnie, niechay ie czytać raczy z uwagą, a ieźliby iey nad nim nie chciał zastanowić, wolałbym, iżby ie zaraz w ogień wrzucił; a to nie dla tego, że iest zawiłe i trudne do zrozumienia, ale dla tego, iż iest ważném i długiego zastanowienia się owocem.

Między rozlicznemi interessami i zdaniami, które Polskę od początku woyny teraźnieyszey zawichrzoną zaymowały, dwie okoliczności zdawały mi się pierwsze trzymać mieysce, i każdego bić w oczy. Pierwsza: wstręt powszechny i głęboko wkorzeniony dla Moskwy; a druga równa prawie nieufność względem Dworu Berlińskiego; pierwszy zaiste dobrze iest ugruntowany, a druga niemniey na naturalnych wsparta powodach.

Rzeczpospolita przenikniona nieiako temi dwóma uczuciami nienawiści i boiaźni szuka od półtora roku z skwapliwością wsparcia iakiego Mocarstwa, któreby nie miało interessu iey szkodzenia. Rzuciła oczy na Anglią czyniąc krok za krokiem u Dworu tego, aby go do wdania się w iey interessa, nakłoniła; w tym zamiarze, przypuściła Ministra Dworu tego w Warszawie rezyduiącego do wszystkich konferencyi mianych między Deputacyą Interessow Cudzoziemskich, i Posłem Pruskim;

chcia-

MÉMOIRE.

Je prie tous ceux entre les mains de qui cet imprimé pourra tomber, de le lire avec attention ; j'aimerois mieux qu'on le jettât au feu, que qu'on n'en fît autre chose que le parcourir. Ce n'est pas assurément qu'il contient rien d'abstrait ou de difficile à comprendre, mais parce qu'il est très important, & est, en même tems, le fruit de beaucoup de méditation.

Parmi la grande variété d'intérêts & d'opinions qui ont agité la Pologne orageuse depuis le commencement de sa présente diète, deux grands faits m'ont paru surnager, & se mettre dans la plus frappante évidence. L'une est l'aversion décidée & générale pour le joug Russe, & l'autre une égale méfiance de la Prusse. Celui-là est certainement très fondé, & celui-ci n'est pas moins naturel. — Froissée, pour ainsi dire, entre les deux sentimens de la haine & de la crainte, la République commença à chercher, il y a dix-huit mois, avec anxiété, l'appui d'une troisième puissance qui n'auroit aucun intérêt à lui nuire. Elle jetta les yeux sur l'Angleterre. Elle fit démarche après démarche à la Cour de Londres pour l'engager à prendre part à ses affaires. Dans cet esprit, elle associa le ministre de cette cour à Varsovie, dans toutes les conférences tenues entre la députation des affaires étrangères & l'envoyé de Prusse. On a voulu même qu'il fût témoin & auxiliare dans

chciano nawet, żeby był świadkiem i pomocnikiem w Negocyacyach ściągaiących się szczególnie do Prus i Polski. Zdawało iey się nakoniec, iż nic prócz związku handlowego i politycznego z Anglią iey całości zabeśpieczyć nie potrafi.

Lecz ledwo co umowa *Reichenbachska* skutek wzięła, aliści zaufanie kraiu naszego ku Wielkiey-Brytannii zniknęło natychmiast; złośliwe umysły i błahe polityki, nieznaiąc wcale położenia ogólnych Europy Interessow, ani wiadomi tey roli, która Opatrzności Anglii (uczyniwszy ią przez zamieszanie Francyi panuiącym Mocarstwem) do grania wyznaczyła, złożyli na nią tę winę mniemaną, iż na powrócenie Gallicyi Rzeczypospolitey pozwolić nie chciała; iakoby ten Narod całemu światu pokoy iednaiący, powinien był swoie systema stossować do zamiarow tych, ktòrzy żądali powiększenia Kraiu, iuż podobno nadto ogromnego w względzie formy rządu swoiego.

Dwór Londyński zbawienniey myśląc dla Polski, poznać iey dał poniekąd, iakim sposobem zamiast rozszerzenia Ziemi swoiey lepiey z oney korzystaćby mogła; i zapewne tego, co iey odkryć chciano, domyślić się musiała, to iest: że wolnośc prowadzenia handlu przez kraie Pruskie, podałaby iey nieomylny śrzodek odzyskania tego, co Narod Polski utracił nayszacownieyszego przez Traktat podziałowy. Lecz dla pozyskania tego, potrzeba wymagała, aby z swey strony iaką uczynił ofiarę. — A z czego? oto z tego, co do niego prawie nie należy — z Miasta odstrychnionego od portu swego, uczynionego naynieszczęśliwszym od iego samowładztwa zostaiąc bez nadziei pole-

des négociations qui ne regardoient abſolument que la Pruſſe & la Pologne ſeules. Elle parut, enfin ne voir de ſalut que dans une connexion commerciale & politique avec l'Angleterre.

La convention *de Reichenbach* n'eut pas plûtôt lieu, que la confiance de notre pays dans la Grande Bretagne diſparut tout-à-coup. Quelques mauvais eſprits & politiques ſuperficiels, ignorans entièrement la poſition générale des affaires de l'Europe, auſſi bien que le rôle que la Providence avoit aſſigné à l'Angleterre (devenue par les troubles de France la puiſſance dominante) de jouer, lui imputèrent le tort imaginaire de n'avoir pas voulu permettre la réunion de la Galicie à la République: comme ſi cette nation, chargée de la Pacification du monde entier, devoit faire fléchir ſon ſyſtême aux vues de ceux qui déſiroient l'aggrandiſſement d'un pays trop coloſſal encore peut-être pour la forme de ſon gouvernement!

La cour de Londres fit mieux. Elle laiſſa entrevoir comment la Pologne, au lieu d'augmenter ſon territoire, pourroit le faire valoir; & on a du s'appercevoir de ce qu'on a voulu faire ſentir; — C'eſt-à-dire, que la liberté de commerce à travers les Etats Pruſſiens, ſeroit, effectivement, une réacquiſition de ce que la nation Polonoiſe avoit perdu de plus précieux par le traité de partage. Mais il falloit pour l'obtenir, qu'elle fît un ſacrifice de ſon côté: — & de quoi? — de ce qui ne lui appartient preſque pas: — d'une ville ſéparée de ſon port, d'une ville rendue malheureuſe & déſpérée par ſa ſouveraineté; enfin d'une ville dont la communication par la Viſtule ſera entièrement coupée au bout de quelques années

polepſzenia loſu ſwego. Z Miaſta nakoniec, z którym kommukacya Wiſłą za lat kilka zupełnie zatamowaną zoſtanie przez natoczone u *Głowy* piaſki (co ieſt okolicznością każdemu wiadomą) których w tym, do którego przyſzło ubòſtwa, uprzątnąć iuż nie potrafi. — Ten proiekt nim ſię ieſzcze rozgłoſił, odrzuconym zoſtał. — Tłómaczę ſię daley:

Miniſter Angielſki odebrawſzy przed kilką Mieſiącami zlecenie z Londynu, aby wyrozumiał myśl Stanow względem uſtąpienia Gdańſka Pruſſom, w celu uſkutecznienia Traktatu Handlowego, *tak bardzo żądanego*, nie oſądził rzeczą przyzwoitą uczynić tę propozycyą proſto Narodowi świeżo zrażonemu przez Dwór Berlińſki tymże obiektem; powierzył zdanie Dworu ſwego niektórym oſobom oświeconym, w zamiarze popierania go, gdzie będzie potrzeba. Trefunkiem ludzie przewrótni doſtawſzy w ręce kopią tych myśli, zfałszowali, i przeiſtoczyli ie tak dalece, iakoby w ſobie (prócz uſtąpienia Gdańſka Pruſſom) i część Wielkiey-Polſkiey obeymowały.

Nie potrzeba było więcey dla wzniecenia trwogi powſzechney, iakoż dodatek przyłączony bez doyrzałego roztrząśnienia do Prawa kardynalnego w czwartym Artykule. zawartego, był tego podług wſzelkiego podobieńſtwa ſkutkiem pośrzedniczym. (*)

Doſta-

(*) *Poważam ſię względem tego dodatku me naſtępuiące odkryć zdanie: Albo Seym miał prawo umieſzczenia go w prawo bez zaſiągnienia rady od Narodu, albo nie miał, ieżeli ie miał, może, gdy mu ſię podobać będę, użyć go na znieſienie tegoż dodatku każdego czaſu; ieźli go zaś nie miał, przeſtąpił granice mocy ſwoiey; więc w pierwſzym razie dodatek zniſzczyć ſię może, a w drugim nic nie znaczy.*

par ces bancs de ſable (c'eſt un fait notoire) que la misère extrême où elle eſt tombée, ne lui permet plus de déblayer ;— & le projet fût rejetté avant d'ètre connu. Je m'explique.

Le Miniſtre d'Angleterre ayant reçu des inſtructions de Londres, il y a quelques mois, pour ſonder les états ſur la ceſſion de Dàntzig à la Pruſſe, dans la vue d'effectuer le Traité de commerce *tant deſiré*, ne crut pas devoir la propoſer directement à la Nation effarouchée, depuis peu, ſur cet objet, par la cour de Berlin. Il fit part des idées de ſa cour à quelques perſonnes eclairées, & ſe repoſa ſur elles pour les faire valoir. Il arriva qu'une copie de ces idées, tombant entre les mains de gens mal-intentionnés, fut dénaturée & défigurée, & repréſentée comme contenant, outre la ceſſion de Dantzig à la Pruſſe, celle d'une partie de la Grande Pologne. Il n'en falloit pas d'avantage pour alarmer tout le monde, & la clauſe ajoutée, de la maniere la plus irrefléchie, à la loi Cardinale contenue dans l'Article IV. du projet de la nouvelle conſtitution, en a été, ſelon toutes les apparences, une conséquence immédiate. (*)

Il m'eſt

(*) *J'haſarderai de dire à l'égard de cette clauſe que: Ou la diète avoit le droit de la faire paſſer en loi, ſans conſulter la nation, ou elle ne l'avoit pas. Si elle l'avoit, elle peut, ſi elle le juge à propos, s'en ſervir pour l'abroger demain: Si elle ne l'avoit pas, elle a outre paſsé ſes pouvoirs. — Dans le premier cas, la clauſe eſt révocable, & dans le ſecond, elle eſt nulle.*

Doſtała mi ſię także Kopia oświadczenia poufałego, o którym wyżey mówiłem, i zdaie mi ſię, iż kraiowi memu, Dworowi, który myśl iego powziął, i Miniſtrowi, który ie ułożył, lepſzey uczynić nie mogę uſługi, iako ie, ile możności rozgłoſić po kraiu. — Otóż w naſtępuiących napiſane ieſt wyrazach. —

NOTA KONFIDENCYONALNA.

" Oſnowa Piſma tego okaże, iż tu o żadne nie idzie Pro„ pozycye; chcianoby tylko bez uczynienia naymnieyſzego „ kroku Miniſteryalnego, małey liczbie światłych Patryotow „ podać niektóre uwagi, które przyſzły na myśl Miniſtrowi „ Dworu przyiaźnego Rzeczypoſpolitey. "

" Już przecie przytłómione ſą wieści tak podſtępnie roz„ ſiane, przez źle intencyonowane ku Królowi Pruſkiemu oſoby, „ o zamyſłach iego względem Gdańſka i Torunia, i trzeba było „ nakoniec w tym widoku oddać ſprawiedliwość cnocie i rzetel„ ności tego Monarchy. Bo iakąkolwiek mógłby mieć chęć „ nabycia tych Miaſt, nigdy nie była, ani mogła być inaczey po„ wzięta, iak po przyiacielſku, i zupełnym ſamych Polakow zezwoleniem. "

" Idzie teraz u umowę handlowną, maiącą przynieść ko„ rzyść dla czterech wielkich Mocarſtw; to ieſt: dla Anglii, „ Hollandyi, Pruſs i Polſkiey. Rzecz to ieſt arcy-ważna, ale „ iey okoliczności ſprzyiaią. Odwrócenie ſię Anglii od Roſſyi „ tak ſprawiedliwe maiące powody dało pochop do ſzukania „ ſpoſobow odſunięcia ſię od nieiakiey podległości, w którey ią

„ zda-

Il m'eſt parvenu auſſi une copie de cette ouverture confidentielle dont je parle, & je ne crois pas pouvoir mieux ſervir mon pays, la cour qui l'a ſuggérée, & le Miniſtre qui l'a redigée, qu'en lui donnant aujourd'hui toute la publicité poſſible. Voici les termes dans lesquels elle eſt conçue:

NOTE CONFIDENTIELLE.

„ On verra par la nature de cet écrit, qu'il ne s'agit pas „ de propoſitions d'aucune eſpece: ſans faire le moindre pas „ miniſtériel on voudroit ſoumettre ſimplement à un petit „ nombre de patriotes éclairés quelques réflexions qui viennent à l'éſprit d'un miniſtre d'une cour amie de la Répu„ blique. "

" Les bruits que les mal-intentionnés envers le Roi de „ Pruſſe ont ſi inſidieuſement repandus, rélativement à ſes vues „ ſur Dantzig & Thorn, ont ceſsés à la fin; & l'on eſt forcé „ de rendre juſtice à l'intégrité & à la droiture de ce Prince, „ ſur cet ſujet. Quelque deſir qu'il ait pu avoir d'en faire „ l'acquiſition, ce n'a jamais été, ni n'a jamais pu être autre„ ment qu'à l'amiable & du plein gré des Polonois eux mêmes."

" Il eſt queſtion aujourd'hui d'un arangement de com„ merce qui doit tourner à l'avantage de quatre grandes puiſ„ ſances; l'Angleterre & la Hollande, la Pruſſe & la Pologne. „ L'affaire eſt majeure, mais les circonſtances ſont favorables.— „ L'aliénation de l'Angleterre de la Ruſſie, ſi juſte & ſi bien „ fondée, a fait chercher des moyens pour ſe ſouſtraire à une

„ zdawna utrzymywało ſamokupſtwo tego oſtatniego Mocarſtwa, „ wprowadzone prawie na wſzyſtkie objekta potrzebne Mary- „ narſtwu Angielſkiemu. “

“ Polſka z łona ziemi ſwoiey iak nayobficiey oſiaruie te „ wſzyſtkie produkta, ktòrych teraz Moſkwa doſtarcza, ale z „ temi produktami nie może doſtąpić do Morza, ku zamianie „ ich przez handel na rękodzieła Angielſkie, chyba że Cła, „ którerni uciśniona ieſt w przewozach ſwoich, będą znacznie „ zmnieyſzone. Idzie więc o uprzątnienie, że tak rzekę, tego „ przeyścia, żeby Anglia i Polſka, mogła wſpòlne mieć z ſobą „ handlowne czynności. Też ſame uwagi chociaż w mnieyſzey „ rozciągłości ſtoſuią ſię do Hollandyi. Dwór Pruſki nie ſprze- „ ciwiałby ſię podobno tym widokom, gdyby go nie zaſtana- „ wiała boiaźń upadku, lub nagłey odmiany Syſtemy Skarbowey, „ zaſtarzałey i złey wprawdzie, która atoli wyciąga względow „ i ulegania: Trzeba być ſprawiedliwym; powinniśmy być obo- „ wiązanemi Królowi, zezwalaiącemu na rozebranie tey wielkiey „ machiny, którey wſzyſtkie połączone części dość dotąd do- „ brze działały, a to żeby ſzukał czegoś lepſzego, i ſkładał na „ to mieyſce inną machinę, mniey ſobie i Narodowi znaiomą, „ a maiącą przeciw ſobie wiele uprzedzeń. “

“ Monarchia Pruſka wſpiera ſię na zaſadzie ſkarbu ſwego: „ i te pierwſze fundamenta, od poprzednikow Króla Pruſkiego „ założone, miarkowane i ſtoſſowane były według formy budo- „ wli, iaką oni mieć chcieli, to ieſt: do Monarchii Zołnier- „ ſkiey i Woiowniczey. Takowa exyſtencya wyciągala, żeby „ zawſze można było wyſtarczać nakładom, których zamiary „ zdobywania wymagały, i nie dopuſzczały myśleć o tych ko-

„ rzyściach

„ ſorte de dépendance où elle a été tenue, depuis long tems, „ par le monopole de cette derniere puiſſance, établie ſur la „ plus part des objets qui ſont nécéſſaires à la marine de „ l'autre. "

" La Pologne offre tout ce que la Ruſſie fournit, & ré- „ gorge de productions naturelles; mais elle ne peut pas arri- „ ver jusqu'à la mer avec ces productions pour les échanger „ contre les manufactures Angloiſes, ſans une grande dimi- „ nution des droits dont elle eſt aggravée dans ſon paſſage par „ la Pruſſe. Il s'agit donc de désobſtruer ce paſſage pour que „ l'Angleterre & la Pologne puiſſent faire leurs affaires en- „ ſemble. "

" La même obſervation s'applique, quoiqu'avec moins „ d'étendue à la Hollande. La Pruſſe ne s'oppoſeroit peut- „ être pas à ces vues, ſi ce n'étoit pour le dérangement qu'elle „ appréhende, par là, d'un ſyſtême de finance vicieux & in- „ vétéré à la verité, mais toujours à menager. Il faut être „ juſte: nous devons ſçavoir gré à un Prince qui veut bien „ conſentir à dépecer une grande machine, dont toutes les par- „ ties conſtitutives ont aſſez bien ſervi jusqu'ici, pour cher- „ cher le mieux, & ſubſtituer une autre dont ni lui, ni ſa „ nation n'a que fort peu de connoiſſance, & contre laquelle „ ils doivent avoir beaucop de préjugés. — La monarchie „ Pruſſienne poſe ſur les baſes (comme tout gouvernement, „ l'argent étant le premier mobile de tout) de ſes finances, & „ ces premiers fondemens qui ont été jettés par les prédéceſ- „ ſeurs du Roi regnant, ont été calculés & ajuſtés à la forme „ de l'édifice qu'on vouloit ériger: c'eſt-à-dire d'une mo- „ narchie militaire & conquérante. — Cette ſorte d'exiſtence „ politique exigeoit qu'il y eut toujours de quoi faire face aux

 „ dépen-

„ rzyściach zwolna ſię powiękſzaiących i wynikaiących z do-
„ brych, rozważnych ſpekulacyi handlowych, których pomy-
„ ślne ſkutki od pokoiu i cierpliwości iedynie zawiſły.“

“ Król teraźnieyſzy z Koroną odziedziczył Syſtema Skar-
„ bowe, w którym każdy prawie talar ma ſwoie przeznaczenie,
„ i nie trzeba ſię dziwować, że i on, i Miniſtrowie iego nie
„ śmieią tknąć ſię tey machiny.

„ Należy więc z łagodnością i przezornością poſtępować,
„ ieżeli chcemy nakłonić Króla Pruſkiego do przyięcia innego
„ ſkładu w rozrządzeniach fiſkalnych; chociaż nawet łatwo mu
„ dowieść, iż w tym znaydzie ſwóy pożytek. — Tak to wielka
„ ieſt moc uprzedzeń, i przywyknienia! “

“ Od czaſu zawartego Alianſu Polſki z Pruſſami, nie przer-
„ wanie traktuie ſię o nowe ułożenie Handlu między dwiema
„ temi Mocarſtwami; a nayprzód o znieſienie wprowadzonych
„ w tey mierze uciążliwości, na które uſkarża ſię Polſka. Nie
„ maſz żadney wątpliwości, aby Król Pruſki nie zezwolił na to
„ wſzyſtko, podług przyrzeczeń ſwoich; ale życie panuiących,
„ tak, iako i innych ludzi, ieſt doczeſne i niepewne; naſtąpi
„ inny Król, przyidą z nim i inni Miniſtrowie, którzy zepſuć
„ mogą dzieło ſprawiedliwości i umiarkowania. Podług po-
„ dobieńſtwa, Pruſſy ſą i będą ieſzcze przez czas nie mały mo-
„ cnieyſze od Polſki. Polſka zatym potrzebować zawſze będzie
„ iakiego związku, a może i wſparcia. W tym to widoku zamiar
„ ieſt ſkazać tylko niektórym oſobom światłym, na czele rządu
„ poſtawionym, zaſady układu handlowego obiecuiące wielkie
„ korzyści, a co większa korzyści trwałe, dla tych, którzy do
„ rzeczonego układu przyſtąpią. W nadgrodę odmian i uſzczer-

 „ bkow,

„ dépenſes occaſionnées par des projets de conquêtes, & n'ad-
„ mettoit pas cette amélioration lente qui provient de bonnes
„ & de ſaines ſpéculations commerciales, dont la réuſſite dé-
„ pend de la paix & de la patience. Le Roi actuel a herité
„ de ce ſyſtéme de finance, où tout eſt appliqué d'avance,
„ jusqu'au dernier écu, avec ſa couronne même, & il n'eſt
„ pas étonnant que lui & ſes miniſtres montrent de la répu-
„ gnance d'y toucher. "

" Il faut donc procéder avec beaucoup de douceur & de
„ précautions, ſi l'on veut perſuader au Roi de Pruſſe d'ado-
„ pter un autre ordre de choſes dans ſon regime fiscal, & cela
„ même, malgré qu'on pourroit lui prouver, qu'il y trouve-
„ roit ſon compte. Telle eſt la force des habitudes & des
„ préjugés ! "

" Depuis le traité d'Alliance de la Pologne avec la Pruſſe,
„ il eſt toujours queſtion, cependant, d'un nouvel arrange-
„ ment de commerce entre les deux pays: ou plutôt d'un ré-
„ dreſſement des griéſs de la Pologne à ce ſujet. On ne doute
„ aucunement que le Roi de Pruſſe n'y conſente ſelon ſa pro-
„ meſſe: Mais la vie des Princes, comme des autres hommes,
„ eſt précaire, & un autre Roi avec d'autres miniſtres pour-
„ ront ſuccéder, & détruire l'ouvrage de l'équité & de la mo-
„ dération. La Pologne eſt, & ſera long tems, foible en com-
„ paraiſon de la Pruſſe, & aura, par conſequent, toujours be-
„ ſoin de quelque appui. C'eſt dans cette idée qu'on vou-
„ droit ſuggérer ſeulement aux lumieres de ceux qui ſont à
„ la tête du gouvernement Polonois, des baſes d'un arrange-
„ ment commercial qui paroiſſent promettre de grands avan-
„ tages, & ce qui eſt plus, des avantages durables, pour ceux
„ qui y accéderoient. "

" Pour

„ bkow, któreby dla Pruſs z przewrócenia porządku ich ſkar-
„ bowego wynikały, czy nie możnaby zezwolić na uſtąpienie
„ dla nich Gdańſka: uſtąpienie, ktòreby częścią było Traktatu
„ handlowego: W tym Traktacie Sprzymierzeńci wraz z Polſką
„ byliby ſtroną, i zaręczyliby ſobie na wzaiem umowy tegoż
„ Traktatu, to ieſt: Pruſſom odzierżenie Gdańſka, Polſzcze
„ prawo przewożenia ſwoich towarow przez Pruſſy, a przez to
„ rozumie nie tylko Port Gdańſki, ale Elbląg, Królewiec i Me-
„ mel, za opłatą umiarkowaną tranzytu. Co zaś dla Anglii i
„ Hollandyi, zapewniliby wolność przywozu i wywozu umò-
„ wionych towarow za podobnąż opłatę. "

" Skoro Anglia przyſtanie na gwarantowanie Polſzcze
„ iakieykolwiek umowy, z ktòrążkolwiek bądź Potencyą,
„ tym ſamym przywiąże ſię proſto do iey Intereſſow. Y to ſię
„ zawſze być zdało życzeniem Narodu Polſkiego. Należy ſię
„ na tym mocno zaſtanowić: że ieżeli Polſka opuści okoliczno-
„ ści ninieyſze, Anglia zobaczy ſię w konieczności powrócenia
„ do związkow z Roſſyą i dalſzego powiękſzenia przez ſwóy nie-
„ zmierny handel potęgi tego Państwa, ktòre ſłuſznie, a w tych
„ czaſach więcey, niż kiedy, poczytane ieſt za nieprzyiaciela
„ Polſki. "

W umyſłach tych wſzyſtkich, którym ſię ta Nota doſtała, nie widziałem, żeby inne powſtawały wątpliwości, wyiąwſzy około gwarancyi mocarſtw nadmorſkich. Czyliż, mówili, w przypadku złamania uproiektowanego traktatu, zechcą te Potencye woynę za nas toczyć? Zapewne nie maſz względem Pol-

ſki

" Pour le dédommagement des inconvéniens qui resul-
„ teroient à la Pruſſe, d'un changement dans l'ordre, de ſes
„ finances, ne pourroit-on pas conſentir à lui céder Dantzig
„ comme faiſant partie d'un traité de commerce, auquel les
„ alliés & la Pologne ſeroient parties, & dans lequel ils ſe ga-
„ rantiroient mutuellement les uns aux autres les ſtipulations
„ du traité? — C'eſt-a-dire; à la Pruſſe, la poſſeſſion de
„ Dantzig; — à la Pologne le droit de transporter ſon com-
„ merce à travers la Pruſſe (l'on entend par les ports de Dantzig,
„ Elbing, Königsberg & Memel,) en payant des droits de tran-
„ ſit moderés; — & à l'Angleterre, & à la Hollande, la liberté
„ d'importer & d'exporter tels articles dont ont conviendroit,
„ moyenant ces mêmes droits. "

" Du moment que l'Angleterre aura conſenti à garantir
„ une ſtipulation quelconque à la Pologne, vis-à-vis de quelque
„ puiſſance que ce ſoit, elle prendra néceſſairement un inté-
„ rêt direct à ſes affaires: C'eſt ce qui a toujours paru être le
„ voeu de la Nation Polonoiſe. "

" Il eſt à rémarquer que ſi les circonſtances préſentes ſont
„ négligées par la Pologne, l'Angleterre ſera probablement dans
„ le cas de rénouer avec la Ruſſie, & de continuer à augmen-
„ ter, par ſon commerce immenſe, la puiſſance d'un Pays,
„ regardé à juſte titre, (& aujourd'hui plus que jamais) comme
„ l'ennemi naturel & juré de la Pologne. "

Dans l'eſprit de tous ceux qui ont eu connoiſſance de cette note, je n'ai vu s'élever d'autres doutes que ſur la garantie des puiſſances maritimes. Quoi, (a-t-on dit) en cas d'infra-

fra-

ſki związkow uroczyſtszych i mocnieyſzych, nad gwarancyą drugich mocarſtw; i na tym wſzyſtkie Narody zupełnie przeſtawać muſzą.

Nic zaiſte nie ieſt dla Anglii świętſzego, nad takowe obowiązki, iako też nie ma ona nic drożſzego dla ſiebie, nad ſwóy handel. Y nie trzeba na to innych dowodow, iako że dopiero wydała trzy milliony funtow Szterlingow na utrzymanie uczeſtnictwa do pożytkow tey natury na morzu południowym. —

Ale prócz tego w układzie, o którym tu mowa, ieſt ie ſzcze zaręczenie dla Polſki innego rodzaiu, zaręczenie, przeciw któremu nic zarzucić nie można. Nie oddzielne one ieſt od natury rzeczy, i pochodzi z względu na ſameż Pruſſy. Skoro Dwór Pruſki przyimie raz rozrządzenia ſkarbowe, potrzebne do wykonania nowego Syſtematu, zwróci zaraz do ſiebie wielką część dochodow, i nie będzie mógł myśleć o cofnieniu umow, i krokow ſwoich, a te przez tęż ſamą przyczynę, która go teraz czyni mniey chętnym do naruſzenia dawnego rzeczy porządku. Będzie ſię nowego układu trzymać, bo będzie w potrzebie trzymać ſię go koniecznie. (*)

Mini-

(*) *Jaśniey to mówiąc: Pruſſy znaydą powiękſzenie dochodow ſwoich w powiękſzoney wielości towarow, które przechodzić będą przez ich Kraie; Supponuiemy, że Cło Wiślane zmnieyſzone będzie podług Projektu, z dwunaſtu na cztery od ſta, ſupponuymy oraz, że Handel Tranzytowy powiękſzy ſię w piącionaſob tylko w ſwey proporcyi, widząc zaraz zyſk dla Pruſs pomnożony ośmią od ſta; doświadczenie tych korzyści, utwierdzi Dwór Pruſki nie zawodnie, w utrzymaniu nowego urządzenia Skarbu; — Ta zaś ſuppozycya wzroſtu*

fraction du traité projetté, ces puiſſances voudroient-elles faire la guerre pour nous? Certainement on n'inventera pas en faveur de la Pologne un lien plus ſolemnel & plus fort que celui d'une garantie, & ſi les autres états ont été obligés jusqu'ici, de s'en contenter, elle doit auſſi en être ſatisfaite. — Mais s'il n'y a rien de plus ſacré pour l'Angleterre que de pareils engagemens, auſſi n'y a-t-il rien de plus précieux pour elle que ſon commerce. Il n'en faut pas d'autres preuves que les trois millions de livres ſterlings qu'elle vient de dépenſer pour révendiquer un intérêt de cette nature dans la mer du Sud. —

Mais encore: dans l'arrangement dont il eſt queſtion, il y a une garantie pour la Pologne d'une autre eſpèce, & contre laquelle il ne peut avoir d'objections. Celle-ci eſt inhérente dans la nature des choſes, & vient de la Pruſſe même. Lorsque la cour de Berlin aura une fois adopté les réglemens de finance nécéſſaires pour porter le nouveau Syſtême à execution, elle dérivera de ce changement une grande partie de ſes revenus, & elle ne peut plus ſonger à ſe retracter; & cela pour la même raiſon qui la rend dans ce moment-ci, ſi peu diſpoſée de toucher à l'ancien ordre de choſes. Elle y adhérera parce quelle ſera dans la nécéſſité d'y adhérer. (*)

Le

(*) *Pour rendre ceci plus clair. Ce ſera dans la quantité augmentée de marchandiſes qui paſſeront par les états de la Pruſſe, que la Pruſſe trouvera une augmentation de ſes revenus. — Suppoſons ſon tarif ſur la Viſtule réduit de 12 à 4 pour cent, comme il a été projetté; & ſuppoſons en même tems, le commerce de tranſit accru dans une quintuple proportion ſeulement; la voilà déjà en gain d'un bénéfice de douze pour cent. L'expérience de cet avantage la confirmera infailliblement dans ſon nouveau régime. — Au reſte l'hypothèſe d'un*

Miniſter, który podał ſpoſobem konfidencyonalnym myśli tu całkowicie wyżey wyrażone, gdyby nie był pewny o świetle obywatelow, wſzedłby był bez wątpienia w ſzczególne wyłuſzczenie pożytkow handlowych i politycznych, których ſię Polſka na dal ſpodziewać powinna. Przydam iedno ſłowo:

Nayprzód: Nie podobna ieſt, aby Narod Angielſki, który nie może mieć w tey mierze innego intereſſu, iak tylko wſpólny z naſzą Rzecząpoſpolitą, który tak dobrze zna ſwoie potrzeby i pożytki, mógł nam złe rady dawać. Zaſadzaiąc ſię na tey prawdzie, rozumiem, że możemy śmiele powierzyć iego ſtaraniom naſze Intereſſa, przynaymniey handlowe; nikt więcey nad niego nie ma wiadomości w tey rzeczy, nikt lepiey i życźliwiey nie wyſtawi nam korzyści, których potrzebuiemy. (*) Cóż

wzroſtu Handlu w proporcyi pięciu do iednego, ieſt tu wzięta, tylko dla przykładu rachuby, i zapewne nie wyrównywa korzyściom wolnego Handlu ſtawionego na przeciw układowi niewoli i uciążliwości.

(*) *Dla większego przekonania ſię o tey prawdzie, którą tu wykładamy, należy przypomnieć ſobie, że Polſka wdaniu ſię Dworu Angielſkiego w czaſie Traktatu nieſzczęśliwego Podziału, winna utrzymanie ſię przy Gdańſku: Dziſiay tenże Dwór radzi uſtąpienie tegoż Gdańſka, nie przeto, iakoby inteſſa wzaiemne tych dwóch Kraiow, doznały odmiany, co do tego Miaſta, ale przeto, że ſię okoliczności względem Pruſs zmieniły; — Bo Król Pruſki panuiący, chce ſłuchać propozycyi tyczącey ſię Handlu, kiedy przeciwnie Poprzednik iego ani mówić ſobie o tym nie dał. — Słowem: Intereſſa Anglii i Polſki tak ſą złączone, tak w iedno zlane, co do zatrzymania, albo uſtąpienia Gdańſka, że Dwór Londyńſki nigdyby na ułożenie, o które rzecz idzie, nie zezwolił, gdyby w nim Polacy nie znaydowali ſwoich pożytkow widocznych i pewnych.*

Le Miniſtre qui a fait l'ouverture confidentielle, ci-deſſus citée au long, s'il ne s'étoit pas addreſsé à des perſonnes dejà eclairées, ſeroit, ſans doute, entré dans quelles détails ſur les avantages commerciaux & politiques qu'elle offre en perſpéctive à la Pologne. J'en dirai un mot.

D'abord il eſt impoſſible que la Nation Angloiſe, qui ne peut avoir qu'un intérêt commun avec notre République, & qui eſt ſi éclairée ſur ſes propres affaires, puiſſe nous donner un mauvais conſeil. En partant de ce principe, je crois que nous pourrons lui abandonner hardiment, au moins, le ſoin de nos affaires de commerce: Elle ſçait, j'oſe le dire, mieux ce qu'il nous faut, que nous mêmes nous ne le ſçavons. (*)

Que

d'un accroiſſement de commerce dans une quintuple proportion ſeulement, n'eſt priſe que pour établir une donnée, & n'eſt certainement pas aſſez en faveur d'un Syſtême de liberté contre celui de la gêne & des avanies.

(*) *Pour fortifier d'avantage ce raiſonnement: qu'on ſe ſouvienne, que c'eſt à l'Intervention de la cour de Londres, lors du Traité de Partage, que la Pologne doit la conſervation de Dantzig. Sans elle, il n'en auroit été plus queſtion. Aujourd'hui elle en conſeille la ceſſion; — pas parceque les intérêts réciproques des deux pays ont éprouvé, un changement à l'égard de cette ville, mais parceque les circonſtances ont changé: — parceque le Roi de Pruſſe veut écouter des propoſitions de commerce tandis que ſon prédeceſſeur n'en vouloit pas entendre parler. En un mot, les interêts de l'Angleterre & de la Pologne ſont d'une identité ſi parfaite rélativement à la conſervation ou la ceſſion de Dantzig, que la cour de Londres ne conſentiroit jamais à l'arrangement en queſtion, à moins que les Polonois n'y trouvaſſent leur compte bien clair & bien aſſuré.*

Cóż on w ſamey rzeczy zalecać nam zechce? oto: żebyśmy z razu dzielili, a potym za czaſem przenieśli zupełnie do Kraiu naſzego Handel potrzeb okrętowych, ktòrych mu Moſkwa doſtarcza. Ale wiemyż, co to ten Handel? wiemyż, że wynoſi do czterech Millionow Czerwonych Złotych, które ſię *anticipativè* doſtaią za rzeczone towary do Moſkwy? Pomnożenie pieniędzy, pożytkowanie z laſow, wydoſkonalenie rolnictwa, wzroſt przemyſłu w Narodzie, te to ſą rzeczy, do których Wielka Brytannia wzywa nas i zachęca.

Lecz ſą ieſzcze korzyści daleko więkſze, które nam obiecuie związek z Anglią, i rozumieć można, że ieżli ſię ten związek uiści, pożytki naſze nie na ſamym tylko Handlu płodow i rękodzieł obydwóch Kraiow przeſtaną. — Polſka na ten czas będzie mogła ſpodziewać ſię, że wezwaną będzie, aby przyſtąpiła do wielkiego związku federacyi, który ma zagruntować i zapewnić długo-wieczny pokoy; poſtawi ſię w rzędzie nie podległych Mocarſtw Europeyſkich, doświadczy braterſkiey innych Narodow przychylności, i ſtanie ſię beśpieczną od wſzelkiego wpływu obcego, nakoniec ſpokoyna i wolna od boiaźni o ſwòy byt polityczny, i o całość dzierżaw ſwoich, będzie mogła pracować około Konſtytucyi ſwoiey cywilney, i taką ułożyć Formę Rządu, iaką za nayprzyzwoitſzą oſądzi.

Zeby ſię przekonać, iż nam nic nie zoſtaie lepſzego, nad wniście w związki z Anglią i Pruſſami; doſyć ieſt rzucić okiem na położenie ninieyſze rzeczy naſzych. Każdy łatwo widzi, że nie podobna nam oſtać ſię ſamym tylko, że na nas złym okiem patrzą u Dworu Wiedeńſkiego: za to, cośmy uczynili w Gallicyi, z ſtrony Moſkwy, ieſteśmy poczytani, iakoby za buntownikow

i ża-

Que voudroit-elle, en effet, nous récommander? pas moins que de partager d'abord, & enlever probablement, par la suite, tout le Commerce de Munitions navales que la Ruffie lui fournit. Mais fçait-on ce que c'eft que ce Commerce? Sçait-on qu'il vaut quatre millions de Ducats, verfés annuellement d'avance, pour ces Objets, dans le Pays? L'Augmentation de notre Numéraire, l'Exploitation de nos Forêts, l'Avancement de notre Agriculture, l'Accroiffement de notre Induftrie; Voilà à quoi la Grande Bretagne nous invite!

Mais il eft encore des Avantages bien plus grands, qu'une Connexion avec l'Angleterre nous promet; & il eft à préfumer, que fi elle peut s'effectuer, Elle ne fa pas bornée au fimple Trafic des Productions & des Manufactures des deux Pays. — La Pologne aura tout lieu alors d'efpérer qu'elle fera invitée à accéder à la grande Chaine fédérative qui doit confolider & affurer une longue Paix à notre Hemisphère. Elle fera placée au Rang des Puiffances indépendantes de l'Europe: Elle fera traitée de Soeur, & mife à l'abri de toute influence étrangère. Enfin, tranquille, & fans crainte fur fon Exiftence politique, & l'Intégrité de fes Poffeffions, Elle peut travailler à l'Amélioration de fa Conftitution civile, & peut fe donner telle forme de Gouvernement qu'elle jugera à propos.

Pour être convaincu qu'il ne refte pas d'autre Parti à prendre que de fe lier le plus étroitement poffible avec la Pruffe & l'Angleterre, qu'on jette les yeux fur notre pofition actuelle. On verra que nous fommes dans l'impoffibilité d'exifter feuls: que nous fommes vus de mauvais oeil, pour ce que nous avons fait en Galicie, par la Cour de Vienne,

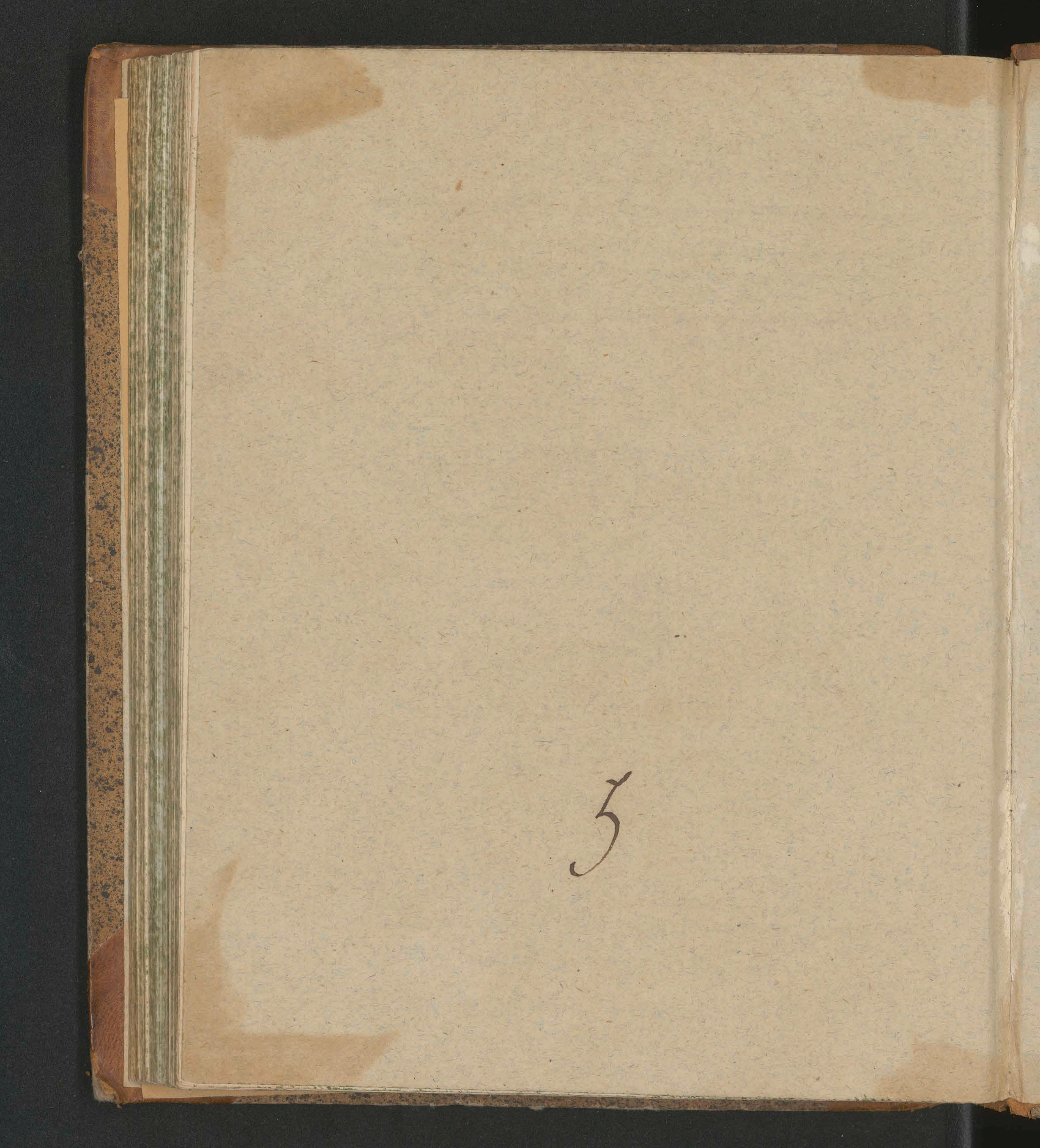
i żadney Amneſtyi niegodnych; należy więc obawiać ſię nam o przyſzłość, i być przeświadczonemi, że Dwór Peterzburgſki, który bez nas byłby tylko, że tak rzekę, Potencyą Azyatycką, nie ſpuści nas z oka, chyba w oſtatnim ſtanie Intereſſow ſwoich; że ſtraciwſzy nadzieię, żeby mógł teraz u Nas panować, nie przeſtanie przez wſzyſtkie śrzodki intryg i uięcia, mącąc i kłócąc naſze działa, uſiłować, abyśmy nic pożytecznego nie zrobili. — Przez takowe ſpoſoby nierząd i nieſnaſki mogą przyiść do tego ſtopnia, że nieſzczęśliwa Polska powrócona pod jarżmo ſrożſze, będzie muſiała wyrzeć ſię na zawſze myśli i ſtarania o niepodległość, o rząd, i zyſki handlowe.

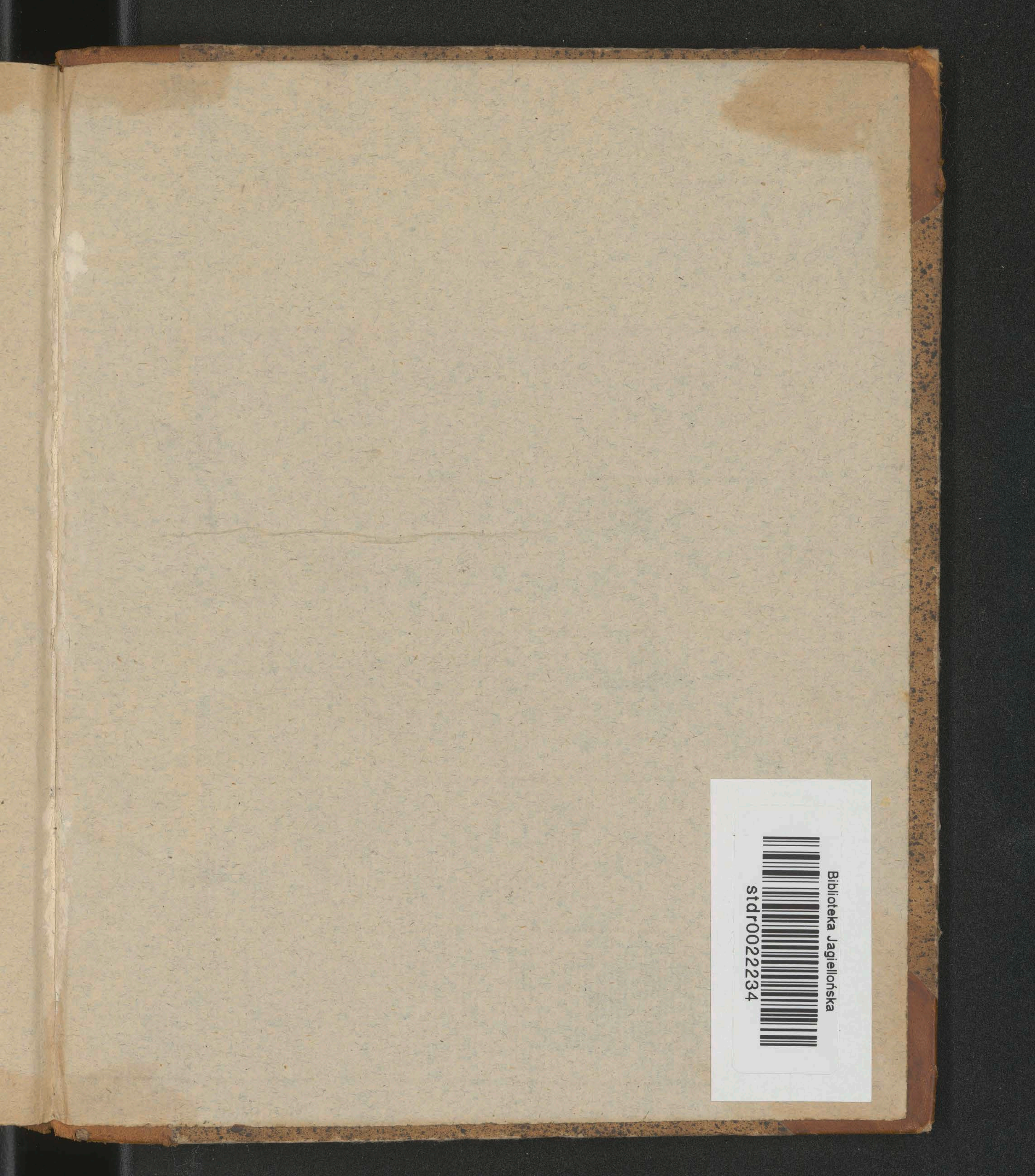
Naygorſza ieſt rezolucya, nie brać żadney rezolucyi!

& que nous ſommes regardés comme des Rebelles, indignes de toute Amneſtie, par la Ruſſie. — Tremblons donc pour l'avenir, & perſuadons nous bien que la Cour de Petersbourg qui, ſans nous, ne ſeroit qu'une Puiſſance Aſiatique, pour ainſi dire, ne nous perdra de vue que dans la dernière extrémité des ſes Affaires. Que déſéspérant de pouvoir dominer ajourd'hui chez nous, elle cherchera, par toutes ſortes d'intrigues & de corruptions, à embrouiller nos affaires, & nous empecher de rien faire d'utile. Par de pareils Moyens le déſordre pourra être bientôt porté au comble, & la malheureuſe Pologne, rétombant ſous le Joug appéſanti, ſera forcée de rénoncer à jamais à toute perſpective d'independance, de gouvernement & de commerce? Le pis de tous les partis, eſt de n'en prendre aucun.

5

Biblioteka Jagiellońska
stdr0022234

DE LA